

Langs Jonsvannsveien - navn og historie

Av **Asbjørn G. Johansen**

I vår digitaliserte hverdag hvor alt skal symboliseres ved hjelp av tall og tallstørrelser, er det på mange områder blitt vanskeligere å finne frem i virkelighetens verden. For alle oss som bor et eller annet sted langs den ca. 2 mil lange Jonsvannsveien, har dette gjort oss mer anonyme og fremmede for hverandre. Nå bor vi ikke lenger ved Eberg, Vegamot, Høiseth, Ramstad, Teslimyr, Sæterbakken, Osbakken, Rotasvingen, Solbakken, Nedre- eller Øvre Jervan, men ved et nummer som ikke sier noe om hvor du har slått deg ned ved den 20 km lange allmannaveien som starter ved Eidsvolls gate. og ender ved Dragstenveien, ved sydenden av Jonsvatnet.

Hele denne lange veien som går tvers over Strinda og langs hele nordsiden av Jonsvatnet, er spekket med gode, presise stedsnavn som gjør det mulig for oss som ennå kjenner disse navnene, å lokalisere nøyaktig hvor du eventuelt bor eller befinner deg. Får du derimot oppgitt et nummer - for eksempel Jonsvannsveien 448 - oppstår straks et problem med å finne ut hvor i all verden dette huset ligger og hvem som bor der? Nå vil jo selvfølgelig GPS hjelpe oss såfremt vi vet gårds-, og bruksnr. til det huset vi leter etter, men det er ikke alltid vi går omkring med hele panteregisteret i hodet.

De yngre generasjoner og de mange innflyttere kan av forskjellige grunner være ukjent med oppstykkingen av den lange Jonsvannsveien i gjenkjennelige stedsnavn knyttet enten til gårdsanlegg, næringsvirksomhet, veikryss, svinger og bakker og ulike naturformasjoner, og til og med til enkeltpersoner. Det er synd hvis denne gamle stedsnavnkulturen skal forsvinne for alltid.

Jeg tar meg derfor den frihet å invitere leserne på en rask tur langs Jonsvannsveien, for å vise dere hvilken opplevelsesrikdom det ligger i en gammel, velbrukt landevei.

Vi starter turen

Jonsvannsveien begynner som nevnt ved Eidsvolls gt. like ved Singsaker skole. Herfra og opp til gamle Berg prestegård er det lite å si om Jonsvannsveien, bortsett fra at den krysser Strindvegen. Gater i det som var Trondheim før kommunesammenslåingen i 1964, hadde navn som sluttet med "-vei", og gater i det som var Strinda, sluttet med "-veg". Ved kommunesammenslåingen vedtok kommunestyret at de gamle navnevedtakene skulle respekteres. Jonsvannsveien starter i "gamle" Trondheim.

Like ovenfor Strindvegen og på høyre side av Jonsvannsveien ligger den gamle ærverdige Berg prestegård med sin

Berg prestegård sett fra Jonsvannsveien i 2004. Foto: Knut L. Vik.

fine stuebygning i såkalt ”sorenskriverstil”, bygget i 1857. Den har - så lenge jeg kan huske - vært en typisk lokal stedsangivelse eller referanse på veien opp mot Jonsvatnet. Nå benevnes den ikke lenger med sitt rette navn, men Jonsvannsveien nr. 45. Dette sier oss egentlig lite eller ingen ting om hvilket praktbygg som skjuler seg bak dette tallet.

Like etter Berg prestegård passerer vi det gamle steinbruddet, som nå er bygget igjen med en terrassert boligblokk, populært kalt “Enkepalasset” da det kom. Når vi så runder svingen syd for steinbruddet, har vi på vår venstre side Rinnanbandens hovedkvarter - Bandeklosteret (Jonsvannsv. 46). Dette huset - som ble bygget av prof. Thumbs Lykke i 1933 - ble overtatt av tyskerne tidlig under andre verdenskrig, for så å bli stilt

til disposisjon for Henry Oliver Rinnan og hans uhyggelige bande.

Herfra og opp til smia på Eberg, har Jonsvannsveien ikke noe spesielt navn. En var gjerne enten “ovenfor Berg prestegård” eller “nedenfor Smia”. Smia lå like ved den nåværende rundkjøringen på Eberg og var et kjent og kjært stedsnavn for veifarende. Gikk du forbi smia en vanlig yrkesdag og hørte den velklingende lyden av smihammeren mot ambolten, fikk liksom hverdagen et ekstra tilskudd av velvære. Smed Flatås var en kjent, kjær og meget brukt håndverker i gamle dagers Strinda. Nå er både smeden, smia og ambolten borte, og Ebergområdet er blitt et verdifullt kulturinnslag fattigere. Nå er det bare Jonsvannsveien nr. 71 som er igjen.

Etter å ha passert Smia, møtte vi en av de mest værharde strekningene av Jons-

Moholtområdet i 1958. Moholt trafostasjon i forgrunnen med Jonsvannsveien på venstre side. I dag går Jonsvannsveien til høyre for trafostasjonen langs veien vi ser der. Alléen i forgrunnen går til gården Moholt vestre (Stormoholtan). Vi ser Veiskillet (1) og Åsvang skole (2).

Foto: Telemark Flyselskap. Kopi fra www.flyfotoarkivet.no.

vannsveien. Området fra Eberg og nesten frem til Stormoholtan (Moholt vestre) - der Moholt studentby nå er - var den gang da helt fri for bebyggelse. Denne strekningen av Jonsvannsveien ble kalt for Lidarende, etter Strinda Idrettslags klubblokale, som lå omtrent der vi i dag finner Høgskolen i Trøndelag. Etter passeringen av svingen ved Stormoholtan - der veien i dag går rett frem - har vi Moholt trafostasjon på vår høyre side. Den har alltid vært brukt som et både markert og lett synlig veimerke. Nå er vi inne i den egentlige Moholtregionen. Vegamot - hvor Jonsvannsveien og Steinanveien møtes - var

alltid en sikker og velkjent stedsangivelse. Ved Vegamot lå både Strinda samvirkelag og Strinda avholdslags bygning. Den siste het for øvrig "Veiskillet" og ble ofte brukt som stedsangivelse i stedet for Vegamot, som er det opprinnelige navnet på veikrysset ved Voll forsøksgård.

På ferden videre* mot Jonsvatnet møter vi på vår høyre side Voll gård - eller Forsøksgården - som den kaltes i gamle dager. Den er vel mest kjent for sine

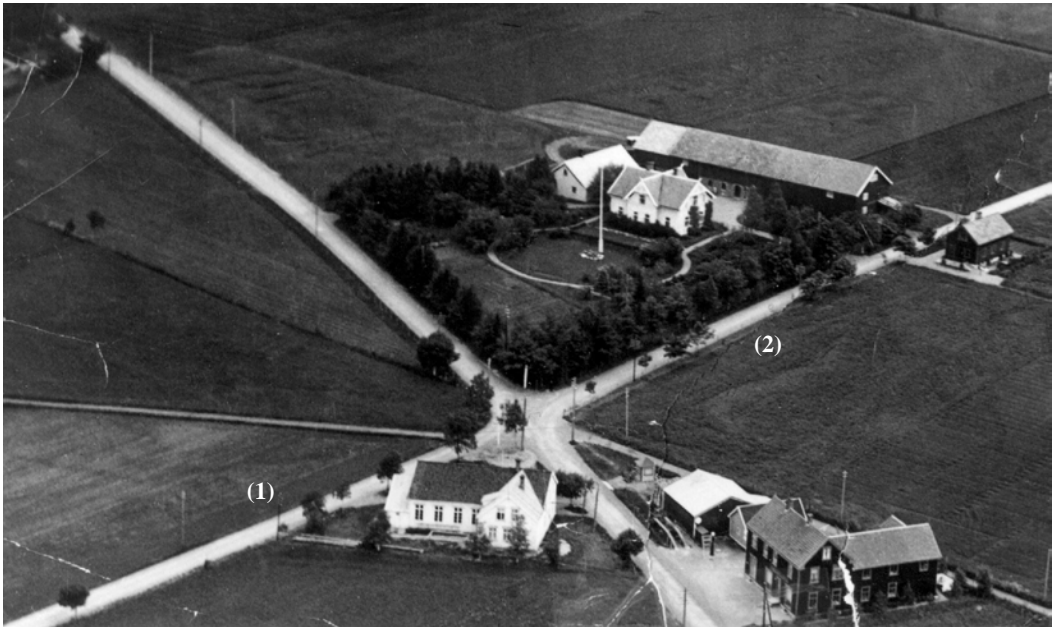
*. Etter veiomleggingen heter nå denne delen av veien Gamle Jonsvannsvei fram til Dalheim.

kornforsøk. Under bestyrer Løvøvs ledelse utviklet de et korthalmet og robust kornslag under navnet Strindbygg, som ble svært populært (se Årbok 2002). Like ovenfor ligger Åsvang skole (se årbok 2004). Herfra går veien videre opp den slake Angelltrølia frem til gården med det vakre navnet Høiset. Når slått-onna på Angelltrøa var i gang for fullt, og de store, vide jordene var spekket med lubne hesjer, og luften var mettet med lukten av en passe blanding av nyslått gras og tørt høy, var det en opplevelse å rusle til fots opp Angelltrølia (se Årbok 2004).

Like før du kom til Høiset, lå det på høyre side av veien en enebolig hvor det

bodde en - i vide kretser kjent person - snekker Johnsen, Strindas "Snåsaikaill". Han hadde en stor og trofast tilhengerskare, som trodde fullt og fast på hans helbredende evner og medisiner, som angivelig kunne helbrede alle datidens kjente sykdommer og lidelser. Han var i hvert fall en gullgruve for Jonsvannsbussen, som fraktet hans store "kunde-krets". Som "Snåsaikaill'n" var også Johnsen en jovial og sympatisk mann, som det alltid var hyggelig å prate med.

Midtveis mellom Høiset og Ramstad lå gården Åsheim. Her residerte familien Skjønberg i mange år. Den yngste sønnen, Rolf, var samfunnsengasjert og deltok bl.a. under siste fase av Finlands-

Vegamot (Veiskillet) i 1937 - med Strinda handelssamlag, Veiskillet forsamlingshus og Voll forsøksgård. Jonsvannsveien krysser Brøsetvegen (1) / Steinanvegen (2).

Foto: Schrøder. Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim.

krigen i 1939. Da han så vidt var kommet hjem fra fronten, og "herrefolket" fra Sentral-Europa hadde "etablert" seg her i Norge, var det naturlig for ham å yte motstand mot også disse undertrykkerne. Som kurér og grenselos fikk han rikelig anledning til dette. I følge Strinda Bygdebok bind 3 endte hans siste tur med katastrofe både for ham selv og de tre andre han skulle lose over til Sverige. De forsvant i en forrykende snøstorm i Meråkerfjella ved nyttårstider i 1943. Likene ble funnet sommeren samme året av norske flyktninger, også de på vei til Sverige.

Slik kan en gammel strinding mimre seg av gårde langs Jonsvannsveien og rekapitulere den ene historiske hendelsen etter den andre, mens de yngre generasjoner haster av gårde i sine raske kjøretøyer, uvitende og uinteressert i og om "de nære ting." Men vi må videre på ferdene mot endestasjonen Øvre Jervan.

Etter å ha passert Høiset kommer vi til Ramstad, hvor det i mange år var en kolonialforretning, drevet av familien Gundersen. Her møtes Jonsvannsveien og Granåsveien både på en bakketopp og i en krapp sving. Fra Ramstad har vi flott utsikt over de store jordene på Granåsen gård, over Brundalsområdet, den bredeste delen av Trondheimsfjorden og landskapene langs Frosta- og Leksviklandet. Men vi skal heller ikke her glemme de "nære ting." Ved gårdsanlegget på Brundalen sto det i mange år et praktfullt furutre, som var synlig i vid

omkrets. Også dette er borte for alltid, og bare minnene er igjen.

Omtrent midtveis mellom Ramstad og Stokkbekken stod det en gang i tiden en beskjedne skolebygning med navnet Bones. Da Åsvang skole ble bygget i 1881, ble de tre skolekretsene Bones, Berg og halvparten av Steinaunet lagt ned, og alle tre innlemmet i den nye Åsvang krets. Den andre halvparten av Steinaunet krets ble innlemmet i Nidarvoll. Det eneste jeg kan huske som et minne etter Bones skole, var en rekke store, gamle balsampopler som sto langs veien. De fikk stå i fred til en stund etter krigen. På grunn av sin høye alder og faren for at de skulle blåse ned over veien, ble de fjernet. Denne veistrekningen blir derfor aldri mer det den var for min generasjon.

Videre på vår ferd passerer vi Stokkbekken. Bekken har sitt utspring fra Estenstaddammene og sitt utløp i Grilstadfjæra (se artikkel s.111).

Så passerer vi igjen et av de - den gang da - mest værharde partier av Jonsvannsveien - Stokkanjordene. Det er navnet på veistrekningen mellom Stokkbekken og den såkalte Blekkanvingen, ved den nåværende rundkjøringen ved Presthusveien. Denne svingen på Jonsvannsveien hadde sitt navn etter Jon Blekkan, som eide Jakobsli gård og var en av pionerene i trøndersk travsport, og en fremragende hesteoppdretter og kusk.

Blekkansvingen. I forgrunnen er Dalheimområdet med gården Stokkenget nærmest og Tunet, Engen og Østengen bak (se Årbok 2008). Foto: Telemark Flyselskap. Kopi fra www.flyfotoarkivet.no.

Blekkansvingen i kombinasjon med Presthusveien, var ingen enkel løsning på et veikryss. På grunn av at traséen til den gamle Jonsvannsveien lå betydelig høyere enn Presthusveien, ble det her en kneik i veibanen som gjorde det vanskelig for kjøretøy som kom fra Presthusveien og skulle til Jonsvatnet. De fikk både en 120 graders sving og en liten oppoverbakke å hanskes med for å komme seg inn i Jonsvannsveien.

Mot Jonsvatnet

Bare vel hundre meters kjøring fra Teslimyr gård, passerer vi et interessant nybygg i naturstein - nemlig Solbakken barnehage. For oss gamle Jonsvannsbygger er det et mysterium hvordan Solbakken ved Jonsvatnet har fått en "navnebror," her på den flate Teslimyra. Da Solbakken skole - som nettopp lå

ved Solbakken - ble revet og erstattet med en ny skole ved Osbakken, fikk denne nye skolen - av en eller annen ukjent grunn - ikke navnet Osbakken skole, men Solbakken. Dette navnet ble også tatt i bruk av en barnehage, som etablerte seg i det tomme forretningsbygget på Osbakken. Da denne barnehagen flyttet inn i sitt nye, flotte og interessante bygg på Teslimyr, fulgte Solbakkennavnet med - som nissen på lasset. Det er dessverre helt tydelig at gamle, vakre og vel innarbeidede stedsnavn kan flyttes på av hvem som helst og knyttes til steder med andre navn. Til overmål har vi ingen myndighet som kan gripe inn når slike stedsnavnovergrep skjer.

Denne lille utblåsing hindrer oss ikke på den videre ferd. Vi er nå kommet til fo-

ten av Fortunalia - et parti av Jonsvannsveien som vinters dag har bydd den veifarende på mange utfordringer. Navnet er utledet av gården Fortuna vestre, som ligger midtveis i bakken. Helt til et stykke ut på 1960-tallet var det her både hønseri og pelsdyrfarm i tillegg til den vanlige gårdsdriften. Om sommeren gikk hønsene ute i store innhegninger, og veifarende stoppet ofte opp for å se på "den store hvite flokk" av italienere som storkoste seg i frihet og fordragslighet. Veifarende av ulike slag, som ikke visste navnet på Fortunalia, kalte den for "hønhusbakken" i det de mente dette navnet passet utmerket godt til et område med så mange kaklende høns like ved veien. Men Fortunalia hadde også noe annet å "by på," som var vel så karakteristisk som hønseriet - nemlig revlukta. Kom du med bussen fra byen en sommerdag, og nærmet deg slutten på Teslimyrsletta og med luftdraget fra syd eller vest, fyltes bussen av en sterk odør som minnet om en blanding av salmiakk og en rekke andre sterke dufter. Årsaken til denne "velkomsthilsen" var alle revfarmene i området. I tillegg til de to store "industrielt" drevne farmene i Tesliåsen og Stokkåsen, hadde vi også en rekke småfarmer både på gården Karlsheim ved foten av Fortunalia, begge Fortunagårdene, småbruket Karls- haug på toppen av bakken, Vikåsen og Sæterbakken gård – til sammen 8 revfarmer med over 1000 avlsdyr, og minst det tredobbelte etter at hvalpingen var overstått på vårparten (se Årbok 2005).

Snudde vinddraget til nordøst, forsvant imidlertid revlukta opp i Strindamarka, men ble da i stedet erstattet med den karakteristiske Ranheimslukta - det var omtrent som å velge mellom pest og kolera. Det "positive" ved Ranheimslukta var at den varslet godvær over en lengre periode, noe som sjelden slo feil.

Vi som bodde i området, var så vant til dette at vi reknet det som en naturlig del av vårt nærmiljø. Men folk som for første gang stiftet bekjentskap med "reveparfymen" var ikke udelt begeistret over sitt første møte med Fortunalia. Nå er både hønseriet, revlukta og Ranheimslukta en saga blott.

Ved passeringen av Vikerauntjønna er det grunn til å mimre litt om issagingen som foregikk her hver vinter. Gjennom hele mellomkrigstiden og til en god stund etter krigens slutt var Vikerauntjønna en god og sikker vinterarbeidsplass, med Karl Selmer (på gården Overvik, Ranheim) som en en grei og pålitelig arbeidsgiver (se Årbok 2005). Vikerauntjønna var også den gang da et fantastisk godt gjeddevann. Jeg har selv som gutt og tenåring landet mange store gjeddebeist, ofte opp til 10 kg. Hver vår hadde tusener av frosk stevne møte langs tjønns bredder, og det foregikk ikke helt lydløst. Jeg bor selv ca. en halv kilometer fra tjønna - på Sæterbakken. Stod vi ute på gårdsplassen en lun og stille vårveld, hørte vi kvekkingen fra froskefesten som en vedvarende kakafoni. Nå er det ikke lenger mulig å oppleve

dette våreventyret. Både frosk- og gjeddebestanden er på grunn av den høye surhetsgraden i vatnet redusert til en brøkdel av hva den en gang var.

Så kommer vi til Osbakken eller Meieribakken som den het den gang da (se Årbok 2004 og 2006). En smal bygdevei tar av til høyre midt oppe på bakketoppen. Den var fra 1860-tallet og frem til 1927 hovedvei til sydsiden av Jonsvatnet og videre til Bratsberg. Nå er den en del av infrastrukturen til Vikeraunetgårdene og hytteområdene, bl.a. Røstadbakken (se Årbok 2006), som ble anlagt på 1920-tallet.

På turen videre ned Osbakken passerer vi den gamle meieritomta. Her, på gården Fredrikkested, ble det i 1897 anlagt et lite bygdemeieri. Derav kommer navnet Meieribakken, som den nåværende Osbakken het frem til 1960-tallet. Fra da av ble Osbakkennavnet mer og mer alminnelig, for til slutt å ta over som det endelige stedsnavn på bakken ned til Osen. Langs Osbakken ble det under siste del av andre verdenskrig anlagt en rekke oppstillingsplasser for tyske utrykningskjøretøyer. Disse ble gravd ut i bakken på høyre side av veien, men er nå så gjengrodd av vegetasjon at bare kjentfolk kan vite hvor de er.

Ved Solbakken skole gjør Jonsvannsveien en bråsving til høyre og fortsetter ned mot Osbrua. På tungen mellom begge elveløpene anla tyskerne en tanksperning, også den som en forberedelse til

eventuelle kamphandlinger langs Jonsvannsveien, ved en mulig alliert invasjon i Midt-Norge. Fundamentet til denne sperringen ligger nå vel forvart under asfalten, og få eller ingen vet at de nettopp på dette stedet passerer et krigsminne.

Ved Jonsvatnet

Årsaken til at Jonsvatnet har to utløp og ikke bare ett, som er det normale ved alle vassdrag, er at da vatnet ble oppdemt og regulert, måtte damstedet tørrlegges. Dette gjøres ved først å anlegge enten en omløpstunnel eller en omløpskanal. I dette tilfelle ble det en kanal som fremdeles benyttes ved perioder med voldsom nedbør. Nå er Vikelva bare en liten sildrebekk i forhold til hva den var da Ranheim papirfabrikk brukte Jonsvatnet til prosessvann, kraftproduksjon og til drikkevann for lokalbefolkningen. Gamle tappeprotokoller viser at det den gang da ble tappet ca. 2000 liter pr. sekund hvert døgn hele året, unntatt i ferien, mens det nå sildrer 20 liter pr. sekund fra demningen. Så vidt meg bekjent er dette den minste vannføringen i Vikelva som Trondheim kommune har forpliktet seg til.

Etter å ha passert Osen kommer vi ganske raskt til en ny brå venstresving, som må sies å være temmelig skummel for ukjente veifarende. Det som mange ikke vet, er at rett ned for denne svingen ligger det rester etter en steinkai, som ble benyttet av den rutegående dampbåten på Jonsvatnet den gang da. Vi som er

Området ved Osen i 1896. På det øverste bildet ser vi Rota og Rotasvingen (1), Berget (2) og Solbakken skole (3). Vegen i forgrunnen på det nederste bildet er vegen til sørsiden av Jonsvatnet - før Solbakken bru kom i 1927. På motsatt side er krysset mellom Jonsvannsveien og Osvegen. Fra bildemappen "Trondhjem og Omegn. Illustreret af Wilhelm Dreesen Hoffotograf". Utgitt av Holbæk Eriksens Forlag, Trondheim ved Trondhjems 900-årsjubileum, 1897.

kjent med forholdene på stedet, kaller den for “motorbåtkaia”. Da det fremdeles var tillatt å bade i Jonsvatnet, var denne kaia en yndet badeplass.

Like etter å ha passert svingen krysser Jonsvannsveien Osveien, som fortsetter nord-østover mot Reppegrenda på platået øst for Ranheim. Nå er vi endelig kommet til det egentlige Jonsvannsområdet, som strekker seg en god norsk mil øst og sydover med Jervfjellet som det mest markante skillet mellom Trondheim og Selbu kommuner.

Etter å ha beveget oss ca. 50 meter fra krysset Osveien, passerer vi en vakker enebolig på høyre side. Denne boligen skjuler faktisk det som en gang var meieribygningen i Osbakken. Da meieriet ble avviklet i 1923, kjøpte Johan Thomassen meieribygget. I 1925 ble det revet og kjørt til Rotnesset og satt opp der til bolighus for familien. Thomassens barnebarn bestemte seg for å benytte det solide tømmerhuset som en indre bærende huskasse da han for noen år siden bygget den nåværende boligen. På denne praktiske og fine måte er en lokalhistorisk godbit bevart for etterslekten. Slik kan det også gjøres.

Rotnesset og Rota er gamle stedsnavn, som for min generasjon er kjente referansepunkter langs veien ved Jonsvatnet. Rota var i sin tid en liten husmannsplass under gården Øvre Reppe. Den lå på et lite platå på venstre side av veien i den nåværende Rotasvingen. Her ligger

det nå en eldre enebolig. Med det samme vi passerer dette stedet, kan det være umaken verdt å kaste et lite blikk over på den andre side av Litjvatnet, hvor det ligger en idyllisk liten hyttegrend like i vannkanten, med det pussige navn Tyskerbukta. Her bodde det i gamle dager en mann som het Brissach, og som etter all sannsynlighet var av tysk opprinnelse. Det er kanskje derav navnet kommer.

På ferden videre langs Litjvatnet passerer vi nok en gammel husmannsplass. Den ligger på toppen av den første bakken, etter at vi har passert Rotasvingen. Også denne plassen var i sin tid underlagt Østre Reppe og het opprinnelig Reppesberget. Lokalt kalles den bare Berget, og er også et fast referansepunkt for den eldre del av lokalbefolkningen ved Jonsvatnet. Disse to gode, gamle stednavnene, Rota og Berget, bør bevares for etterslekten. Like ved Berget renner det en liten bekk. På et lite platå her hadde Jonsvatnet sanitetsforening planer om å bygge en såkalt bygdebadstu. Selv om det på frivillig basis ble gitt en god del tømmer til dette prosjektet, ble det av en eller annen grunn ikke noe av disse planene. Bygging av slike badstuer var for øvrig en populær oppgave for mange sanitetsforeninger rundt omkring i landet på 1950-tallet og noen år fremover.

Nå nærmer vi oss selve kunnskapsbasen for mange nålevende Jonsvannsbygger, nemlig den gamle tomte til Solbakken

Solbakken skole i 1958 med skolebygningen fra 1924. I forgrunnen ser vi grunnmuren etter den opprinnelige skolebygningen, bygget i 1864.

Foto: Telemark Flyselskap. Kopi fra www.flyfotoarkivet.no.

skole. Jonsvannsveien går her inn i en S-sving hvor skolebygget lå på pallen like nedenfor den siste del av S-en. Det er alltid litt vemodig for gamle elever å passere dette stedet, hvor de har hatt et mangeårig godt fellesskap med sine sambygdinger. Skolebygget var for øvrig også et populært samlingssted for bygdas foreninger til ulike formål. Nå har vi passert halve strekningen til veis ende og nærmer oss det stedet hvor man i gamle dager måtte i båt for å komme seg til sydsiden av vatnet. I 1927 ble imidlertid Solbakken bru høytidelig åpnet, og en ny æra i bygdesamfunnet startet. Sambandet og samkvemmet mellom folk på begge sider av det milelange

Jonsvatnet ble dermed vesentlig forbedret, og dette var særlig populært for ungdommen. Den første Solbakkenbrua var en vakker, hvitmalt fagverksbro, som fikk lov til å beholde denne fargen helt frem til den tiden etter krigen da alt skulle være grønt og miljøvennlig. Etter hvert som Jonsvannsbussene ble større og bredere, ble imidlertid gamlebrua alt for smal, og den ble derfor revet og erstattet med den stygge, uformelige betongklumpen vi kjører over i dag. Solbakkenbrua er og blir uansett et markert referansepunkt langs Jonsvannsveien, enten du liker den eller ikke.

Jonsvatnet i 1991. Vi ser Rotasvingen (1), Berget (2), der Solbakken skole lå (3), Roborg og Jonsborg (4), Valset (5), Valsetbukta (6), Nedre Jervan (7), Mølmannsøya (8), Kusset (9) og Øydal (10). Foto: Fjellanger Widerøe AS - nr. VF12549.

Langs nordsiden av Jonsvatnet

Vi skal imidlertid videre på vår ferd langs nordsiden av vatnet, hvor veien går like ved vannkanten og åpenbarer for oss hele den lange vannflaten som strekker seg fra Flatabukta og helt til Engelsåsbukta. Denne delen av Litjvatnet har i mange etterkrigsår vært roarena for Trondhjem Roklubb, som forøvrig også har et hus og kaianlegg på østsiden av bukta. Anlegget - som har det karakteristiske navnet Roborg - har en fin beliggenhet og er nærmeste nabo til Jonsvatnet idrettslags klubbhus, Jonsborg. Denne fine eiendommen ble i sin tid bygget av daværende direktør for E.C.Dahls stiftelse, John Brodtborb, som landsted. Huset - som var ført opp

i ren sveitserstil - ble ervervet av idrettslaget etter krigen og bygd om, slik at det passer bedre til sitt formål som klubbhus.

Ikke lenge etter at vi har passert Roborg og Jonsborg, kommer vi til den vestlige del av Valsetbakken. Gården Valset, som har gitt navn til både den vestlige og østlige del av Valsetbakken, ligger på bakketoppen til høyre for Jonsvannsveien. Den har fått dette navn fordi den ligger på åsryggen rett opp og like nord for det smale og grunne eidet som skiller Litjvatnet fra Storvatnet. Slike smale vanngjennomløp kalles valer, slik også med denne. Gården har for øvrig også gitt navn til begge bakkene, både den

Utsikt vestover i 1936. Valsetbukta med flyhavna i forgrunnen. Småbruket Valsetbakken er til høyre for bukta - der husfildsskolen etter 1947 holdt til i bygningene etter tyskernes rekreasjonslasarett.

Foto: Widerøes Flyveselskap. Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim.

vestlige og den østlige. Det samme er det med Valsetbukta eller flyhavna, som den fremdeles kalles på folkemunne.

I Valsetbukta ble det av Trondheim kommune i 1936 anlagt et enkelt ekspedisjonanlegg for det første ruteflyet mellom Bergen og Nord-Norge. Flyene som ble brukt den gangen, var sjøfly. Flyhavna ble derfor bare brukt fra juni til september. Siste året var 1939 (se Årbok 2003). Året etter fikk vi ”ubudne gjester” som heller ville bruke området til andre og mer ”kreative” aktiviteter (se Årbok 2002 og 2005). Tyskerne bygde ut flyhavna, men brukte den lite - den oppmurte veien langs bukta er deres verk.

Selve stedsnavnet på nærområdet ved flyhavna er Valsetbakken. Dette navnet var knyttet til et lite småbruk som lå i bakkeskråningen øst for selve havna. Her var det i mellomkrigstiden en populær og kjent feriekoloni for vanskeligstilte barn. Tyskerne overtok også denne, og bygde rekonvalesenthjem for krigsskadede soldater. Her kom bl.a. 14-15 år gamle sjokkskadede ”Hitlerjungen”, som hadde deltatt i kamphandlinger i forsvaret av Berlin. De søkte kontakt med oss andre ungdommer på Jonsvatnet, og vi kunne ikke annet enn å synes inderlig synd på disse magre, forhutlede tyske barna som sårt savnet både sitt hjem og sin familie. I 1947 ble Sør-Trøndelag fylkes husflidsskole etablert i bygningene etter tyskerne. Skolen var der til 1974.

Etter å ha passert flyhavna med alle sine lokalhistoriske ”merkelapper”, kommer vi ganske raskt til Hålaberga. Rett ned for den krappe svingen vi må passere før vi kommer til Nedre Jervan, har Jonsvatnet gjennom utallige år gravd seg inn i fjellfoten og på denne måten formet de ”håla” som har gitt veien og svingen dette navn. Som referanse er Hålaberga helt presis, og alle Jonsvannsbygger over en viss ”minstealder” vet hvor det er. Like rundt svingen passerer vi inntaksanlegget til vanntunnelen som forsyner Trondheims og Malviks befolkning med drikkevann. På det skrånende jordet ned mot vatnet, på høyre side av veien, anla tyskerne en radiostasjon. Hele området rundt stasjonen ble minelagt, helt inntil veigrøfta. Det var derfor livsfarlig å bevege seg utenfor veien så lenge dette svineriet lå der. Heldigvis ble området ryddet for miner like etter krigens slutt, og ingen ble så vidt vites skadet eller drept under ryddingen.

Nedre Jervan omfatter tre gårder. De ligger vakkert til med en fantastisk utsikt over Jonsvatnet, med Mølmannsøya som en ”flytende” naturperle en kilometer ute på vatnet. Alle veifarende med blick for vakker natur, blir i godt humør når de en godværsdag - enten det er sommer eller vinter - passerer Nedre Jervan og skuer utover den store vann- eller isflaten som strekker seg sydover helt til Bratsbergsiden. Jervbugta ligger rett ned for gårdene og gir en brukbar båthavn mot vestaværet. Sønnavinden

Nedre Jervan. Postkort sendt i 1902 - utlånt av Torbjørn Gimnes.

står imidlertid rett på, og den kan vinters dag være strid nok, også for veifarende. I gamle dager var for øvrig denne bukta en typisk gjeddevik, med gode muligheter for storfangst. Nå er det dessverre like tomt her som i de mange andre gode gjeddevikene rundt Jonsvatnet.

Rundt neste sving passerer vi den tidligere grensen mellom Strinda og Malvik kommuner. Midtveis til Kusetbukta, har vi på venstre side gården Kuset. På gårdens grunn skal det ligge ei diger steinblokk som har sin egen "historie." Det fortelles at det en gang i tiden bodde et digert troll på Solemsvåttan, som ligger et stykke nord for gården, og et tilsvarende utyske på Jervfjellet. Disse ble av en eller annen grunn uvenner - muligens om gunsten til ei trollkjerring. Resultatet av denne krangelen ble at Jervfjelltrollet reiv løs ei stor steinblokk og kastet den mot Våttantrollet. Steinblok-

ka nådde ikke helt frem, men falt ned like ved gården Kuset. Om den fremdeles ligger der, er det nå vanskelig å se fra veien på grunn av gjengroing av løvskogen. Men den har allikevel sin rettmessige plass i vår lokale folklore.

Hundre meter øst for gården Kuset kommer vi til det stedet som i dagligtale omtales som Kuset. Her tar Malvikveien av til venstre, og her er ende- og snuplassen for Jonsvannsbussen, og også "endestasjon" for det faste veidekket. Herfra og videre frem til Øvre Jervan må den veifarende ta til takke med det gammeldagse grusdekket, som i vårløysinga kan by på ganske sterke trafikkale opplevelser. Stedet Kuset var rundt forrige århundreskiftet et populært utfartsted for byens befolkning. Her var det den gang da et lite hotell eller gjestgiveri. Fra den før omtalte kaia i Osen, gikk det en liten dampdrevet båt, Comfort, frem til Kuset

Comfort ved Mølmannsøya - hvor det var et serveringssted. Comfort gikk sin siste tur i 1909. I bakgrunnen ser vi Nedre Jervan. Postkort sendt i 1905 - utlånt av Knut L. Vik.

”Hotell og Gjestgiveri” hvor restauratør Karelius Svendsen tok imot gjestene. Det var også på den tid et mindre serveringssted på Mølmannsøya, som dampskipet hadde vært innom underveis. Jonsvatnet var med andre ord et langt mer livlig sted for hundre år siden enn det er i dag. Huset som nå står ved Kuset, har selvfølgelig navnet ”Kusetstua”, og det må vel sies å være et meget attraktivt sted å bo for den som liker vakker natur og nærhet til et stort vann med brukbare fiskemuligheter. At stedet også er et presist referansepunkt i vår ferd mot Øvre Jervan, er vel nokså selvsinnende.

Fra Kuset til Øvre Jervan

Ennå er vi ikke ferdig med Kusetnavnet. Tre-fire hundre meter mot Øvre Jervan, passerer vi nemlig Kusetjønna, eller Gjeddevatnet som den heter i dag. Den var i gamle dager et fiskerikt vann, med gode gjeddefangster for de som våget å ta turen rundt vannets sumpige strender. Den lille nivåforskjellen mellom Kusetjønna og Jonsvatnet gir bekkens mellom disse to et lite stryk, som på en stille sommerkveld kan høres ut som en koselig prat mellom to venner. Dette gir en egen stemning for de som tar seg tid til en liten rast i strandkanten ved bekkens utløp.

Like forbi Kusetjønna passerer vi stedet hvor det gamle huset for brøytepløgen

stod - ved foten av en bratt bakke - som derfor helt naturlig har fått navnet Ploghusbakken (se Årbok 2009). Opp den bakken og helt frem til Øydal, beveger vi oss i det såkalte Bråttanområdet. Navnet kommer fra skoggården Bråttan som ligger litt tilbaketrukket på venstre side av Jonsvannsveien, midtveis mellom Kuset og Øydal. Gården Øydal som i sin tid var en veldrevet gård vakkert beliggende på den første bakkekammen vi kommer til etter å ha passert Bråttan, var den gang da en vakker og velstelt gård. Da søskenflokket som eide gården døde, gikk den en trist tid i møte. Kommunen overtok ansvaret for både gårdsanlegget og jordveien, og forfallet var kommet så langt at det ikke lenger var "lønnsomt" å ta vare på det som var igjen. Nå er det bare minnene og den fine utsikten som er igjen av det som kanskje en gang var Jonsvannets vakreste gård - ihvertfall når det angår beliggenhet. Rett vest for gården ligger det tre øyer - Landøya, Midtøya og Storøya - som uten tvil har gitt opphavet til gårdnavnet.

Herfra er det ikke mange kilometrene frem til Jonsvannsveiens ende. Men først må vi passere den idylliske Øydalsvika, som er et sikkert og velbrukt referansepunkt for alle de som kjenner navnet. Nåværende eiers bestefar, Hans Rolfsen, jobbet den gang da som kai- og lossearbeider i Trondheim. Hvor mange mil denne trauste arbeidskaren har syklet mellom Øydalsvika og Brattøra i all slags vær og føre, er det vel ingen

som vet. Men er det noen som har gjort seg fortjent til en av kongens æresmedaljer, må det nettopp være denne mannen. Jeg har selv møtt Rolfsen på tur hjem fra en slitsom og lang arbeidsdag, ofte med en tung rykksekk med fornødenheter til familien. Slik var det den gang da å være arbeidsmann.

Fra Øydalsvika går Jonsvannsveien inn i sin mest kupert strekning. To store motbakker delt opp med et flatere mellomparti, møter den veifarende. Sommers tid er disse bakkene greie å hankses med. Men på blankis og med sidevind er det grunn til å holde tunga rett i munnen. Det har nok folket i Dragstengrenda fått erfare mang en gang. Elg må du også være forberedt på å møte her. Navnet på disse bakkene skal vistnok være Litjmon og Stormon.

Vi nærmer oss nå den første gården ved veis ende - Øvre Jervan nordre. Men først må vi passerere en severdighet av de sjeldne - nemlig storfurua som står like ved ferista, som skiller utmark fra innmark. Freidig og frekk har den stått i mot både værgudene og andre "guder" i flere hundre år. Selv om den står farlig nær veien, har den på en mirakuløs måte fått stå i fred i alle disse år, og det uten å bli påført nevneverdige skader ved snøbryting og andre aktiviteter, både på og ved veien. Dessverre er ikke denne unike skapningen fredet, men vi får allikevel håpe at den får stå enda noen år før den omsider må gi opp. Dette er et vir-

kelig prakt eksempelar av arten *Pinus silvestris*.

Den gang da gikk veien gjennom det vakkre gårdsanlegget på Øvre Jervan nordre. Nå går den i en stor, slak sving like øst for gården, før den fortsetter i rett linje ned mot og forbi den andre Jervan-gården. En militærhistorisk godbit, som det er vel verdt å nevne, befinner seg i stabburet på Øvre Jervan nordre. Da general Armfeldt i 1718 herjet som verst i Trøndelag, hadde han blant masse andre ting, også med seg sin egen likkiste. Dessverre ble det ikke bruk for kisten, noe som kunne ha spart flere tusen unge svenske liv ved at arméén ville gått raskt i oppløsning ved feltherrens død. Svenskene var i ferd med å "erobre" husene på gården da de ble skremt av et eller annet. I hastverket med å komme seg av gårde, ble Armfeldts likkiste gjenglemte, og folket på gården tok vare på "klenodiet." Denne gården har vært i samme slektas eie helt siden 1600-tallet.

Enda har vi en liten bit igjen av Jonsvannsveien, før vi avslutter vår lille "blikjent-reise". Gammelveien gikk den gang da også gjennom gårdtunet på Øvre Jervan søndre. Veien ble også her omlagt, og passerer nå sydøst for gården. Midtveis mellom disse to gårdene passerer vi på høyre side av veien en gammel skolebygning. Den sto opprinnelig ved Nidaros skytterlags bane ved Greistad, men ble visstnok i 1915 flyttet hel til Øvre Jervan. Flyttingen foregikk om vinteren på isen, og transportmidlet

var støttinger og hester. De var neimen ikke redde for å ta et tak på den tiden.

Nå er det bare en liten rest igjen av Jonsvannsveien. Men vi må først passere Jervbekken, som reknes for å være en av de fineste og mest betydningsfulle gytebekkene for Jonsvannsørreten, før vi kan sies å være helt ved veis ende. Sluttstrek blir satt akkurat der Dragstenveien tar av til venstre, og Bratsbergveien overtar "stafettspinnen" og fører den nesten tilbake til utgangspunktet for vår lille "oppdagelsesreise."

Jeg håper at leseren blir sittende igjen med et inntrykk av at en gammel allfarvei ikke bare en grus- eller asfaltstripe, uten andre kvaliteter enn som et transportbånd mellom to ytterpunkter, men at den også kan by på et mangfold av opplevelser for den som har øyne og sinn for slikt. Takk for følget.

Asbjørn G. Johansen, f. 1922. Har bodd på Sæterbakken siden 1934.

Det er i artikkelen henvist til tidligere årbøker med artikler som omhandler steder vi passerer på turen. Vi vil også nevne følgende artikler med emner fra Jonsvatnet:

John Jervan: *Jonsvatnet den gang da* (2003)
Merete Moe Henriksen: *Langs forhistoriske vegfar i Strinda* (2003)

Knut Solem: *Veveren Andreas Valen* (2004)
Asbjørn G. Johansen: *Da Quisling besøkte Ny Jord ved Jonsvatnet* (2008)